Interview Emma Crebolder

"Het is belangrijk om je eigen taal te vinden."

Emma Crebolder (1942, wonend in Maastricht) is een dichteres die een rode loper verdient, want zowel haar eigen oeuvre als haar bijdragen op literair vlak dwingen menigeen diep door de knieën. Met haar laatste bundel *Verzoenen* besluit ze een veelgeprezen drieluik waarvan de eerdere bundels *Vergeten* en *Vallen* heten. Driemaal is scheepsrecht moet ze gedacht hebben, want met *Verzoenen* won ze de Leo Herberghs Poëzieprijs 2015, een bijzondere prijs waarbij Stichting Dichter in Beeld een kort gedicht van de winnende dichter in het Limburgs Landschap plaatst.

Michelle Bracke en Emma Crebolder

U won de Leo Herberghs Poëzieprijs, proficiat! Wat betekent deze prijs voor u?
Ik ben enorm blij met elke vorm van appreciatie natuurlijk, maar deze prijs is voor mij toch wel heel bijzonder, bevestigend te noemen. Leo Herberghs is iemand die ik ontzettend bewonder, een nestor in het vak die altijd volhardend doorgegaan is met schrijven en zich steeds weer verder heeft ontwikkeld. Wanneer je op latere leeftijd zo helder blijft als Leo, dan komen er ingevingen tevoorschijn die je nooit had verwacht. Echt, een oude kunstenaar kan ons zoveel brengen en ik ben dan ook erg blij dat ik nu nog zo graag schrijf. Onlangs zag ik werken van de tentoonstelling 'Late Rembrandt'

uit Het Rijksmuseum en het viel me op dat er een ongelofelijke vrijheid van zijn schilderijen afstraalt. Op hoge leeftijd heeft hij zijn eigen merk en aard neergezet en niemand waarvan hij zich iets aantrekt. Hij gaat zijn eigen gang en dat bewonder ik enorm. Diezelfde kracht spreekt uit het werk van Leo Herberghs.

Heeft u dat punt zelf ook bereikt, die interne vrijheid om te schrijven wat u maar wilt? Dat zou betekenen dat u geen publiek voor ogen heeft wanneer u schrijft.
Ik schrijf wat ik wil, zoals ik het voel, en dat heeft inderdaad weinig te maken met een publiek. Ja, ik geloof dat ik dat stadium wel heb bereikt. Er zijn natuurlijk situaties waarin je het publiek niet mag vergeten, zoals toen ik stadsdichter van Venlo was. Ik schreef toen voor een specifiek publiek. Daarnaast ik heb dikwijls opdrachten waar een doelgroep aan verbonden is, maar van mijn drieluik *Vallen, Vergeten* en *Verzoenen* kan ik wel zeggen dat ik me van niemand iets heb aangetrokken. Daarin staat te lezen wat ik werkelijk zelf heb willen schrijven, wat ik zelf heb willen zeggen. Net zoals Leo Herberghs brengt me dat als vanzelf naar natuurpoëzie. Zijn manier van kijken naar de natuur, daar herken ik mezelf heel sterk in. Ik ben als kind op het platteland opgegroeid en ik haalde veel uit het kijken naar de dingen om mij heen. In je eentje naar een sloot gaan en naar de salamanders kijken, daar vervolgens - jaren later - een verinnerlijking uit kunnen halen: dan kom je in de buurt van wat de essentie van het leven is. Het is een levenstrede die je enkel kunt bereiken wanneer je het geluk hebt om op hoge leeftijd nog helder van geest te zijn.

Is dat een reden geweest waarom u bent gaan schrijven, om die essentie van het leven te vangen?
De reden waarom iemand schrijft komt vanzelf. Een kind dat over de natuur schrijft, bijvoorbeeld, doet dat niet bewust, doet dat ook niet omwille van die natuur. Alles begint met goed te kijken. Wie goed kijkt, echt goed kijkt, wil daar iets mee. Mijn eerste gedicht dat ik me kan herinneren schreef ik toen ik nog niet kon schrijven. Ik was ongeveer drie jaar en het gedichtje bestond uit vier regels. Het ging over bijen die buiten in een perenboom zaten. Toen ik het gedicht af had, snelde ik van mijn kamer naar beneden om het voor te dragen aan mijn moeder. Het tweede gedicht dat ik mij herinner, toen kon ik wel al schrijven, ging over de moeder van een vriendinnetje die overleed aan tuberculose. Dat gedicht bestond uit zeven strofen met de zin ' moederke o moederke' meermaals als aanhef. Daar kan ik nu een beetje om lachen, maar het zijn wel de herinneringen die me dichter bij het essentiële hebben gebracht.

De titel van uw winnende bundel is *Verzoenen*. Dat brengt me bij de vraag: verzoenen waarmee? Met iets in het bijzonder?
Eigenlijk is 'verzoenen' een woord dat niet zo goed bij me past. Het klinkt alsof er iets goedgemaakt moet worden en dat ervaar ik niet zo. Ik had meerdere titels in gedachten en toen ik aan iemand 'verzoenen' voorlegde zei ze: neem die maar, dat

klinkt een beetje erotisch! De gevoelswaarde die ik zelf heb bij de titel heeft meer in het algemeen te maken met het verzoenen met het bestaan. Hoewel mijn drieluik op zichzelf staande teksten zijn die in eerste instantie niet met elkaar verweven zijn, is de berusting, het verzoenen met het bestaan wel een grondgedachte die de bundels bij elkaar bindt.

Wanneer ik recensies van *Verzoenen* doorneem, valt het me op dat uw poëzie op wel hele diverse manieren is omschreven. Sober, warm, weerbarstig, rijk, innig, grimmig... Hoe zou u het zelf omschrijven?

Ik vind het mooi dat de reacties zo divers zijn. Er heeft zelfs iemand mijn bundel gefilterd op erotische aspecten, zo ver kan het gaan. Laat ik voorop stellen dat ik een objectieve kijk van recensenten heel interessant vind. Als ik dus al iets moet zeggen over mijn werk, dan is het dit: door bepaalde woorden weg te laten, kom je dichter bij datgene wat je eigenlijk zeggen wilt. Bij het woord sober kan ik me best aansluiten, maar evenzeer bij grimmig en innig. Het bestaan zit vol tegenstrijdigheden en al die diverse sferen en belevingen zijn dan ook terug te vinden in mijn bundel.

Een gedicht van u kan inderdaad beginnen met een hakbijl en eindigen met een roosje. Zoekt u die tegenstrijdigheden bewust op?

Nee, dat zou gekunsteld zijn, een trucje. Ook het kernwoord 'ver' zie ik liever niet als een bewust ingezet maniertje om gedichten aan elkaar te knutselen. Dat woord is als vanzelf ontstaan en het helpt mij enkel om meer met taal te doen. Ik ben wat dat betreft een echte linguïst. Alle mogelijke hoekjes en betekenissen van een woord onderzoek ik graag. Het woordje ' ver' leent zich heel goed voor een dergelijke uitdieping van de taal. Toen ik begon met schrijven aan *Verzoenen* legde ik geen verband met de titels *Vallen* en *Vergeten* totdat iemand me erop wees dat ik met een drieluik bezig was. Vervolgens zocht ik naar een vorm voor de bundel en 'ver' is een woord dat ik graag gebruik in mijn poëzie, dat bij mij past. Er spreekt verlangen uit het woord, zo wil ik bijvoorbeeld nog eens ver reizen, maar er klinkt ook vervlieging in van het bestaan. Het zijn tegenstrijdigheden die bij elkaar horen.

Wat vindt u het verschil tussen matig gedicht en goed gedicht?

In een matig gedicht is de essentie niet verwoord, er wordt te lang voortgeborduurd op iets wat er niet toedoet. Er staat bijvoorbeeld net een regel teveel in. Een matig gedicht kan aardig zijn, maar je vergeet het ook weer een beetje. Ook als een gedicht gekunsteld is, heeft de lezer dat vaak in de gaten. Schrijven is iets intuïtiefs maar tegelijkertijd is het vakmanschap. Een goed gedicht bevat beide aspecten. Het maakt schrijven een heftig beroep, wanneer je dat goed wilt blijven doen. Laat metaforen weg die nergens op slaan en gebruik geen gezegdes die ook al in de gewone taal bestaan. Het is belangrijk om je eigen taal te vinden. Wanneer je een goede dichter hoort voordragen, dan hoor je ogenblikkelijk: dat is hij of zij. Zij hebben hun eigen geluid gevonden, een eigen taal die je verstaat.

Is het dus zo dat naarmate je beter gaat schrijven, je meer stijlvast wordt?
Je mag best van stijl veranderen. Bij het schrijven van een bundel heeft elke fase zijn eigen stijl die je op dat moment bezighoudt. Je gebruikt een vorm waarbij je woorden zoekt. Ook al weet je niet precies waar het naartoe gaat of waar je het over wilt hebben, het moet je wel iets doen. Dat staat vaak los van de stijl die wordt gebruikt. De poëziebundel *Tempel* van Mustafa Stitou is bijvoorbeeld enorm geestig maar meer dan enkel dat is het hele fraaie poëzie met vakmanschap.

U heeft zich ook bezig gehouden met nieuw talent. Zo hielp u bijvoorbeeld deelnemers van Kunstbende Limburg. Heeft u tips voor jongeren die gelezen willen worden?
Ik ben altijd geïnteresseerd in wat de jonge mensen op literair vlak aan het doen zijn. Toen ik zogenaamde ' buddy' was van de deelnemers van Kunstbende – hetgeen ik erg leuk vond – viel het me op dat mijn commentaar of opmerkingen op verschillende manieren werden ontvangen. De een kon er helemaal niet tegen als er iets over zijn of haar werk werd gezegd en de ander was er juist heel blij mee. Als ik een tip aan schrijvende jongeren moet geven, zou het zijn: als je iemand vertrouwt, accepteer dan het commentaar van diegene. Natuurlijk, als het negatief commentaar is, dan is dat vervelend en het kan je veel tijd kosten, maar doe er wel iets mee, laat het niet erbij zitten. Wees kritisch op jezelf. Bedenk dat goede poëzie ook de poëzie kan zijn waar nog groei in zit, waar nog duidelijk ontwikkeling in gaande is. Wanneer je jong bent, loop je soms over van inspiratie omdat je emoties nog krachtig zijn terwijl je op latere leeftijd vaker naar emoties moet graven uit herinneringen. Gebruik die primaire emoties, maar accepteer niet meteen wat je hebt opgeschreven en neem een moment om die spontaniteit bij te schaven. Wacht niet altijd op inspiratie en benut gezette momenten om te werken. Er hoeft dan niet altijd iets goeds uit je te komen, maar je bent aan het broeden, er gebeurt iets. Ik heb mappen vol met schrijfpogingen. Schrijven is hard werken. Ga er echt voor zitten en wees een volhouder, je bent nooit klaar met groeien. Het zijn voorwaardes om een toekomst te hebben in het schrijversvak.

U draagt wel eens gedichten voor. Maakt u een onderscheid tussen voordrachtpoëzie en poëzie die u liever niet gebruikt voor de voordracht?
Nee, ik vind dat elk gedicht voorgelezen kan worden. Voorwaarde is wel dat je kunt voordragen. Voorgedragen poëzie werkt soms op een andere manier. Ik heb eens gedichten uit mijn hoofd moeten leren en dat vond ik erg moeilijk. Er zat geen verhaaltje in en daarbij zat de moeilijkheid vooral in het plaatselijk besef van hoe bizar en gek ik mijn eigen poëzie eigenlijk vond. Tijdens de voordracht hoorde ik mezelf nog zoeken naar de woorden, zoals toen ik het gedicht maakte. Sommige gedichten lijken in eerste instantie niet geschikt om voor te dragen, maar wel als je er op een juiste manier mee naar buiten treedt. De wijze waarop je de voordracht overbrengt, is het belangrijkste. Zo gezien kan alle taal voorgedragen worden. Niet alle taal kan meteen

landen bij de mensen, maar dan kan het nog steeds heel interessant zijn. Mensen die meteen roepen: 'ik snap het niet', zij missen iets. Zoals T.S Eliot zei: "Genuine poetry can communicate before it is understood".

U heeft enkele jaren in Tanzania gewoond en u heeft jarenlang het Swahili gedoceerd. Hoe heeft die taal uw schrijven beïnvloed?

De klankvolheid en muzikaliteit van die taal hebben mij wakkerder gemaakt voor klanken en vormen. Het Swahili is een van de oudste talen ter wereld en leent zich ontzettend goed voor sonnetten. Het is een rijke taal met een groter vocabulaire dan het Nederlands. Het Swahili kent veel leenwoorden maar heeft altijd volhardend de Bantoestructuur en -grammatica behouden. Afrikaanse talen zijn toontalen en dat helpt om breed in de taal te kijken. Ook de spitsheid en het bondige karakter van de taal hebben mij beïnvloed, hetgeen goed te zien is in mijn drieluik.

Wat zou u als dichter nog graag willen bereiken?

Ik voel me nog steeds niet af. Hoe meer je schrijft, hoe meer je leert. Het is een proces dat volgens mij eindeloos kan doorgaan. Altijd en overal is er de mogelijkheid tot ontwikkeling, zijn er nieuwe ontdekkingen te doen. Dat geldt voor de kunst en alle andere beroepen. Natuurlijk, er zijn een hoop dingen die ik goed gelukt vind, maar ik hoop dat er nog steeds groei in mijn werk zit. De non-acceptatie van je werk is iets wat er toch altijd in blijft zitten. Toen ik bijvoorbeeld mijn dichtregels toestuurde voor de Leo Herberghs Poëzieprijs dacht ik: die prijs ga ik nooit krijgen want die regels zijn te bizar, dat gaan ze niet begrijpen. Gelukkig waren ze enthousiast. Momenteel sta ik niet te popelen om nu direct met nieuw werk te komen, aangezien ik recentelijk drie bundels af heb, maar ik houd niet op met schrijven en op een gegeven moment zijn er genoeg gedichten voor een nieuwe uitgave.